

La tor alva da Mulegns crescha

Venderde passo ins ò scumanzo a stampar las ampremas pitgas dalla tor alva all'ETH a Turitg. Igl zarcladour 2024 duess la tor da 30 meters otezza allou-
ra sa preschentat agls Mulegns.

CDM/RTR/FMR

La fegn zarcladour vign la tor alva agls Mulegns daverta. A Turitg ainten ena halla dalla Scola politecnica federala ETH ins ò scumanzo venderde passo a stampar igls singuls elemaints cun betun spezial e cun ena nova tecnologia. La tor – inizieida digl Origen Festival Cultural – vign ad esser cun 30 meters otezza igl bietg stampo igl pi ot digl mond.

Ella duess screiver anavant l'istoria da Mulegns ed interpretar chella da nov, ò detg Giovanni Netzer, igl intendant digl Origen Festival Cultural, tar la preschentaziun dalla tor alva venderde passo a Turitg. La tor alva – chegl è en bietg da 30 meters otezza tgi dereiva or d'en stampader 3D. Igl project tgi vign realiso an collaboraziun strètga cun la Scola politecnica federala da Turitg (ETH) vo ossa ainten la fasa finala. Venderde passo ins ò scumanzo a stampar las pitgas dalla tor, ellas servan scu structura pertadra digl edifezi. La fegn zarcladour 2024 duess la tor alloura es-
ser pronta agls Mulegns per la sia avertura.

«En mument emozional»

Giovanni Netzer ò discurria d'en fitg grond livgiament, ossa tg'el vei a crescher la tor tgi duess regurdar all'istoria digls pastiziers. Chegl tgi pertotga las finanzas digl project da 4,1 milliuns francs ins seja sen bunga veia e da bunga speranza – i mantgan anc las davo-sas raspostas. Scu tgi Origen communite-scha vign la tor finanztegeida cun daners digl mang public, fundaziuns e promotours pri-vats.

Gio igl onn 2019, cura tgi l'ideia d'ena tor agls Mulegns è sa sviluppada, èn igls responsabels dalla ETH stos incants da chella. Benjamin Dillenburger è accumpagnéa cugl sies team la part scientifica. «Durant chel taimp èn neidas fatgas bleras migliuraziuns, surtot staticas ed ossa pudainsa stampar. Chegl è en bel mument, er emozional», uscheia Giovanni Netzer anvers RTR.

Integro igl partratg dalla «fegn»

Siva da chegl tg'igls elemaints èn stampos a Turitg, vignan els mess ansemens a Savognin. La badigleida agls Mulegns è planisada igl avregi 2024. Scu tgi Origen screiva, vign Zindel United an collaboraziun cun la Uffer SA a construeir la tor. Per la statua segna igl biro d'inschigniers Conzett, Bronzini e partenariis. La tor sa basa sen elemaints, uscheia tgi ella pò neir demontada e montada an en oter li. Igl partratg dalla «fegn dalla tor alva» agls Mulegns è tenor Giovanni Netzer er nia integro aint igl concept: «Siva tschintg onns ins so piglier dapart la tor e sch'ins ò gost metter se ella an en oter li. Chegl è part digl concept, er per saveir ra-chintar eventual-maintg l'istoria digls pastiziers an oters lis tgi on chellas tra-diziuns.»

La tor alva duess esser en edifizi per occuren-zas culturalas. Sensom la tor dattigl ena sala filigrana cun pitgas tg'èn strousch visiblas. Igl salv cun spazi per 40 –

50 persungas sarviro per far occuren-zas.

Fotos Nova Fundaziun Origen/Benjamin Hofer

Occurenzas adattadas alla grondezza digls Mulegns

La tor alva duess neir averta igls 25 da zarcladour 2024, chegl an preschientscha digl cunsigliier federal Guy Parmelin. La tor alva duess promover igl turis-sem cultural e possibilitar igl spiert da pionier ainten las val-ladas alpinas digl Grischun. Sensom la tor dattigl tenor Giovanni Netzer ena sala filigrana cun pitgas tg'èn strousch visiblas. Igl salv cun spazi per 40–50 persungas sarviro per far occurenzas. «Adattadas alla grondezza digls Mulegns. I daro muments installati-vs, vot deir ena performance spezialisada per chel li, ins pò far prelecziuns, pitschens con-certs, vurdond sur igls tetgs digls Mulegns.»

Pero: sa chinta chegl ansomma, cun en spazi per gis «angal» var 50 aspectatouras? Giovanni Netzer: «La cultura sa chinta betg or dalla massa digls aspectatours.

Nous vagn adegna er pondero chella dumonda. Agls Mulegns parevigli alla fegn impurtant da saveir far occurenzas per gliout tgi passa, vot deir far ples occurenzas pi pitschnas pero betg tgi detta cumulaziuns, er betg da traffic e men-gia bleras persungas. La vischnanca è pit-schna. Chegl vot deir ins ò alla fegn am-pruo da s'adattar.»

Stampar en edifezi cun betun è ena nova tecnologica: La collaboraziun tranter Origen e l'ETH, resp. igl intendant dad Origen Giovanni Netzer (san.) ed igl professer dall'ETH Benjamin Dillenburger, è labour da pionier.

«Ea, gl'è do notgs
tg'ia na va betg
durmia schi bagn e
chellas nirogl
er a dar anavant.»

*Giovanni Netzer,
intendant Origen*

Las sfeidas digl prototip spetgan

Da prancepi fiss la tor alva stada plánisada pigl onn 2023, ossa ò ella en onn retard. «Ea, gl'è do notgs tg'ia na va betg durmia schi bagn e chellas nirogl er a dar anavant. Nous pudagn biagier en bietg ansemens cun l'ETH e tot las firmas tg'en vedlonder, tg'è pero an chella furma anc mai nia biagia. Vot deir, tot las sfeidas digl prototip ans spetgan.» Tar da chels projects ins vegia er adegna tema tgi fetschan naufragi, chegl seia part digl gi, uscheia Giovanni Netzer. «Chegl èn projects tgi èn singulairs e noua tgi dat adegna bleras dumondas avertas, seian chegl tecnicas, esteticas, finanzialas, lubientschas da biagier, ed ossa ischans creia sen buna veia.»

Diesch gedas construcziun

Madlaina Capeder/FMR

La staschung ota dalla construcziun n'ò betg anc antschet ainten las nossas valladas, persiva la construcziun dalla tor alva digls Mulegns. Ord chel muteiv oz diesch pledigns e pledungs rumantschs cun translazion tudestga tigl tema construcziun/biagier.

La redacziun dalla FMR preschainta regular-maintg ainten la rubrica «Pledigns e pledungs» pleuds u dumondas linguísticas rumantschas. Ena rubrica tgi duess animar da duvrar ed amprender igl lungatg rumantsch.

igl atschal

der Stahl

igl betun armo

der Stahlbeton

la antulada

die Schalung

la puntanada

das Gerüst

igl foss / igl stgav

die Baugrube

la badigleida

der Spatenstich

igl profil da corda

das Schnurgerüst

la armadeira

die Bewehrung (Eisengerüst)

la construcziun pertanta

die Tragkonstruktion

la pitga

die Säule

PLED^{IGNS &} D^{UNGS}